

УДК 364.3:368.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-12>

Сніщенко Р.Г.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2857-0980>

Roman Snishchenko

Khmelnitskyi Cooperative Trade and Economic Institute

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ УКРАЇНИ

SECURITY ASPECTS OF MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANIES OF UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена визначенню основних безпекових аспектів управління страховими компаніями України. Метою статті є формулювання основних чинників, що впливають на безпеку діяльності страхових компаній в сучасних умовах і пошук шляхів їх мінімізації. Об'єктом дослідження є процеси організації і управління роботою страхових компаній. Предметом дослідження виступають напрями оптимізації роботи страховиків в умовах зовнішніх і внутрішніх негативних впливів. У дослідженні було використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: метод критичного аналізу, наукової абстракції та узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень, системно-комплексний підхід. У статті відзначено особливу роль фінансової безпеки у діяльності страховиків, що зумовлена очікуванням страхувальника повного або часткового відшкодування збитків при настанні страхового випадку. Наголошено, що страхові компанії потребують розробки і подальшого вдосконалення власної фінансово-економічної політики та концепції розвитку, створення внутрішніх фінансових механізмів, які сприятимуть підвищенню фінансової стійкості та ефективності їх діяльності. Визначені основні проблеми в управлінні страховими компаніями, які впливають на їх безпеку. Вони знаходяться в сферах управління продажами, персоналом, ресурсами. Під час проведення дослідження визначено, що в умовах тотального поглинання неконкурентоздатних страховиків і концентрації більшої частини ресурсів у обмеженій кількості страхових компаній виникає проблема корпоративної вертикальної і горизонтальної взаємодії. Наведено основні причини корпоративних конфліктів. Запропоновано заходи профілактики і усунення таких конфліктів. У статті визначено, що управління ресурсами включає процеси планування, створення, залучення, розподілу, перерозподілу, обліку і контролю ресурсів страхової компанії. Наголошено, що особливої уваги на сьогодні заслуговують такі безпекові аспекти, як ефективне використання існуючих і пошук нових шляхів залучення або економії ресурсів. У роботі стверджується, наявність специфічних фінансових резервів з визначеним цільовим призначенням є головною особливістю, що визначає галузеву специфіку страхових компаній. Досліджено переваги застосування віртуальних офісів у роботі страхових компаній, визначено, що зниженню ризикованості маркетингових операцій, на сприяє застосування економіко-математичного інструментарію та методів імітаційного моделювання. Наголошено, що страхові компанії повинні постійно проводити бенчмаркінг, досліджувати, аналізувати і відповідно реагувати на зміни у ймовірній клієнтській базі.

Ключові слова: страхування, страхові ризики, страховий менеджмент, страховики, страхувальники, збройне вторгнення, страхові премії, страхові виплати.

Abstract. The article is devoted to the definition of the main security aspects of the management of insurance companies of Ukraine. The purpose of the article is to formulate the main factors that affect the safety of insurance companies in modern conditions and search for ways to minimize them. The object of the research is the processes of organization and management of the work of insurance companies. The subject of the study is the ways of optimizing the work of insurers in conditions of external and internal negative influences. The research used general scientific and special research methods: the method of critical analysis, scientific abstraction and generalization of the scientific experience of modern theoretical research, a system-complex approach. The article notes the special role of financial security in the activities of insurers, which is caused by the insured's expectation of full or partial compensation for losses in the event of an insured event. It was emphasized that insurance companies need to develop and further improve their own financial and economic policy and development concept, create internal financial mechanisms that will contribute to increasing the financial stability and efficiency of their activities. The main problems in the management of insurance companies that affect their safety are identified. They are in the areas of sales, personnel, and resource management. During the research, it was determined that conditions of total absorption of uncompetitive insurers and concentration of most of the resources in a limited number of insurance companies, the problem of corporate vertical and horizontal interaction arises. The main causes of corporate conflicts are given. Measures to prevent and eliminate such conflicts are proposed. The article states that resource management includes the processes of planning, creation, attraction, distribution, redistribution, accounting and control of resources of the insurance company. It was emphasized that security aspects such as the effective use of existing resources and the search for new ways of attracting or saving resources deserve special attention today. The paper claims that the availability of specific financial reserves with a defined target purpose is the main feature that determines the industry specificity of insurance companies. The advantages of using virtual offices in the work of insurance companies were studied, and it was determined that the use of economic-mathematical tools and simulation modeling methods contributes to reducing the riskiness of marketing operations. It was emphasized that insurance companies should constantly conduct benchmarking, research, analyze and respond accordingly to changes in the likely client base.

Keywords: insurance, insurance risks, insurance management, insurers, policyholders, armed invasion, insurance premiums, insurance payments.

Постановка проблеми. Сучасні економічні процеси зумовлюють необхідність проведення економічних реформ та розвитку вітчизняного страхового ринку. Життєво необхідно на сьогодні є наявність системи ефективних інструментів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності страхових компаній та надання ними конкурентоспроможних послуг не тільки на внутрішньому, а й на зовнішніх ринках. Страхові компанії потребують розробки і подальшого вдосконалення власної фінансово-економічної політики та концепції розвитку, створення внутрішніх фінансових механізмів, які сприятимуть підвищенню фінансової стійкості та ефективності їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день існує досить багато досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, в яких аналізуються безпекові аспекти страхування як соціально-економічного явища, спрямованого на відшкодування страхових збитків за рахунок фінансових ресурсів страховика, вивчаються форми та методи розподілу страхових ризиків, описуються особливості формування страхового резерву та механізми його фактичного використання. Проблемам становлення та розвитку методології страхування і управління учасниками страхового ринку в Україні присвячено численні наукові праці вітчизняних вчених. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України досліджують у [1] Длугопольский О.В. і Хропонюк Д.О., теоретичні аспекти державного регулювання страхової діяльності в Україні опрацьовують Нечипоренко А.В. [2] і Федорова Н.О. [3]. Загальні аспекти впливу поведінкових факторів на управління фінансовою діяльністю корпорації розглядає у [4] А.В. Нечипоренко. Інвестиційною діяльністю страхових організацій в Україні опікуються Ю.А. Цимбалюк, К.М. Мельник [5], М.С. Федоренко [6]. О.Т. Прокопчук у [7] вивчає розвиток українського ринку страхових послуг в контексті забезпечення економічної безпеки країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З іншого боку, багато теоретичних і практичних питань, пов'язаних зі страхуванням, потребують уточнення. Зокрема це стосується безпекових аспектів організації роботи страхових компаній України в період збройної агресії.

Метою статті є формулювання основних чинників, що впливають на безпеку діяльності страхових компаній в сучасних умовах і пошук шляхів їх мінімізації.

Об'єктом дослідження є процеси організації і управління роботою страхових компаній. Предметом дослідження виступають напрями оптимізації роботи страховиків в умовах зовнішніх і внутрішніх негативних впливів.

Опис методики проведення дослідження. У дослідженні було використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: метод критичного аналізу, наукової абстракції та узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень, системно-комплексний підхід.

Виклад основного матеріалу. Роль фінансової безпеки для страховиків є особливою. Це зумовлене очікуванням страхувальника, що в разі настання страхового випадку в майбутньому страхова компанія повністю або частково відшкодує понесені ним збитки. Ця особливість страхового бізнесу робить важливим

для страхових компаній підтримку високого рівня фінансової стійкості.

Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні свідчить про те, що страховий ринок не відіграє достатньо ефективної ролі у функціонуванні фінансової системи. За оцінками експертів, частка страхових виплат фізичним особам в Україні становить лише 4–5%, тоді як у країнах Західної Європи та США такі послуги становлять близько 60%, в Японії – 80%, у Великобританії – 70%, а середньосвітовий показник – 58,3%. За останнє десятиліття загальна вартість страхових послуг на українському ринку в перерахунок на зібрані премії становила 0,06% від загальносвітового обсягу, що в 400 разів менше, ніж у США, в 60 разів менше, ніж у Німеччині, і в 50 разів менше, ніж у Франції [8].

За даними страхового журналу Insurance TOP, у 2023 році премії зі страхування життя становили 3,6 млрд грн, а премії зі страхування від непередбачуваних ризиків – 30,5 млрд грн. Сукупні зобов'язання українських страхових компаній перевищили 75 млрд грн. Кількість договорів страхування, укладених за дев'ять місяців поточного року, склала 73,35 млн.

Українські страхові компанії отримали 6 млрд грн премій від філій та зібрали 20,9 млрд грн премій від страхувальників-фізичних осіб, у тому числі 3,5 млрд грн зі страхування життя. Чисті премії склали 33,4 млрд грн.

Аналіз кількості страхових компаній в Україні за період з 2019 р. по 2023 р. та попередні дослідження [9] показали, що вона має стійку тенденцію до скорочення (рис. 1). Це свідчить про консолідацію страхової системи.

Так, за даними НБУ [10], кількість страхових компаній за рік зменшилася: у 2020 р. – на 23 одиниці, у 2021 р. – на 55, у 2022 р. – на 27, у 2023 р. – на 21. Станом на кінець 2023 року кількість компаній, що здійснюють види страхування, відмінні від страхування життя, на страховому ринку становить 99 (з них близько 50 активних на ринку з виплатами понад 1 млн грн), а кількість компаній, що здійснюють страхування життя – 12 (з них 8 активних на ринку).

Продовження війни з російською федерацією привело до перерозподілу ресурсів страхових компаній за напрямками страхування: у структурі страхового портфеля у 2023 році порівняно з 2021 роком найбільше скоротилися обсяги страхування ризиків майна (-60%), фінансових ризиків (-64%) та КАСКО (-30%). Драйверами підтримки бізнесу non-life стали «Зелена карта» (+76%), соціальне страхування (-13%), страхування від нещасних випадків (-16%). Дохід від страхування життя знизився на 16% [11]

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що в сучасних умовах економічна і конкурентна ситуація на страховому ринку України є вкрай динамічною, що вимагає від страхових компаній прийняття додаткових заходів щодо підвищення рівня своєї безпеки: посилення фінансової стійкості, мінімізації економічних ризиків тощо.

На сьогодні можна виділити наступні основні проблеми в управлінні страховими компаніями, які впливають на їх безпеку.

1. Управління персоналом.
2. Управління ресурсами.
3. Управління продажами.

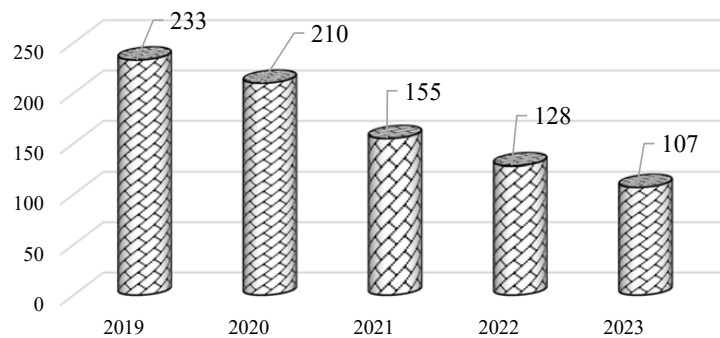

Рисунок 1 – Кількість страхових організацій в Україні у 2019–2023 рр.

Джерело: за даними [10]

Ефективне управління персоналом передбачає оптимальне поєднання можливостей і зусиль співробітників компанії для ефективного досягнення поставлених цілей. В умовах тотального поглинання неконкурентоздатних страховиків і концентрації більшої частини ресурсів у обмеженій кількості страхових компаній виникає проблема корпоративної вертикальної і горизонтальної взаємодії. Причинами корпоративних конфліктів можуть бути:

- незгода ТОП-менеджменту страховика з оцінкою результатів роботи наглядовою радою чи керуючою компанією;
- психологічні війни між ТОП -менеджментом за зони впливу і розподіл повноважень;
- конфлікти через можливе подвійне підпорядкування менеджменту керівникові компанії і наглядовій раді чи керуючій компанії;
- пряма взаємодія ТОП-менеджменту з власником в обхід наглядової ради чи керуючої компанії;
- суб'єктивний супротив змінам від наглядової ради чи керуючої компанії;
- пряме втручання наглядової ради чи керуючої компанії в бізнес-процес;
- недобросовісна конкуренція між керівниками рівнозначних структурних підрозділів;
- внутрішні конфлікти між рядовими працівниками і керівниками підрозділів.

Важливими є профілактика і усунення таких конфліктів. Для цього пропонується здійснення наступних заходів.

1. Визначення моделі участі з чітко визначеним переліком функцій наглядової ради чи головного офісу і ТОП-менеджменту структурних підрозділів. Повинні бути сформовані «правила гри» для кожної ланки страхової компанії, що дасть змогу проявляти ініціативу і приймати самостійні рішення без додаткового узгодження.

2. Розподіл меж відповідальності і повноважень наглядової ради чи головного офісу і ТОП-менеджменту страховика. Має на меті чітке розмежування участі зазначених ланок в управлінні, розподілі і перерозподілі ресурсів страхової компанії.

3. Визначення спільних цілей і спільних напрямків роботи наглядової ради чи головного офісу і ТОП-менеджменту страховика. З метою підвищення зацікавленості працівників в ефективній діяльності страхової компанії практика корпоративного управ-

ління може передбачати прийняття наглядовою радою чи головним офісом рішень з певних питань за погодженням з ТОП-менеджерами компанії.

4. Підвищення рівня оцінки результатів роботи ТОП-менеджменту шляхом її автоматизації. Це скоротить час, зменшить суб'єктивність і дозволить сформулювати єдині критерії оцінювання для основних напрямів діяльності і розподілу ресурсів.

5. Попередження внутрішніх конфліктів. Доцільне інформування працівників про прийняті наглядовою радою, головним офісом, ТОП-менеджментом рішення, що можуть зачіпати їх інтереси, участь представників трудового колективу в роботі наглядової ради та її комітетів.

6. Проведення кваліфікованого рекрутингу. Має на меті набір професіоналів, здатних ефективно вирішувати поставлені завдання для досягнення стратегічних і тактичних цілей компанії.

7. Корпоративна культура. Формування особливої культури поведінки співробітників компанії, традицій, налагодження командних взаємовідносин між керівниками та співробітниками, між компанією, її партнерами та споживачами страхових послуг, державою та суспільством.

Управління ресурсами включає процеси планування, створення, залучення, розподілу, перерозподілу, обліку і контролю ресурсів страхової компанії. Особливої уваги на сьогодні заслуговують такі безпекові аспекти, як ефективне використання існуючих і пошук нових шляхів залучення або економії ресурсів.

Страхові компанії є потужними інвестиційними інститутами, оскільки вони акумулюють значні фінансові ресурси. У період між ймовірною виплатою страхового відшкодування та сплатою страхових премій страховальниками страхові компанії можуть ефективно інвестувати накопичені кошти з метою збільшення прибутку. Успішна інвестиційна політика страхових компаній знижує собівартість страхових послуг та надає можливості для їх розвитку. Наявність специфічних фінансових резервів з визначеним цільовим призначенням є головною особливістю, що визначає галузеву специфіку страхових компаній. Доходи від інвестиційної діяльності формуються переважно за рахунок інвестування частини страхових резервів у різні фінансові інструменти.

Військові дії на території України та пандемія COVID-19 внесли корективи у роботу страховиків і

привели до появи віртуальних офісів. Безумовними перевагами застосування віртуальних офісів у роботі страхових компаній є:

1. Зменшення коронавірусних ризиків.
2. Економія офісних витрат (оренда і комунальні платежі, службовий транспорт).
3. Суттєвий крок по діджиталізації бізнесу і електронного документообігу.
4. Зручність і суттєва економія часових та матеріальних ресурсів персоналу на маршрут до роботи.
5. Переваги роботи в домашніх умовах.

Застосування віртуальних офісів, у свою чергу, створило нові виклики для безпеки страхового бізнесу, які можуть привести до фінансових втрат: інформаційні, техніко-технологічні, репутаційні тощо. Ці виклики потребують злагодженої роботи всіх структурних підрозділів компанії. Головними напрямками цієї роботи є:

- розвиток і технічна підтримка електронного документообігу;
- створення електронної версії організаційно-функціональної структури, розподіл повноважень, захист комерційної таємниці і персональних даних клієнтів;
- моніторинг нормативних матеріалів і вчасне інформування зацікавлених осіб;
- створення і супровід тематичних баз даних і результатів їх аналітичної обробки;
- створення і супровід продуктової бібліотеки по кожному страховому продукту;

- супровід матеріалів учбово-методичного центру;
- забезпечення веб-форум центру обслуговування клієнтів;
- реалізація блокчейн-технологій в процесі виробництва страхових послуг.

Вищезазначені напрями роботи розширюють маркетингові можливості страховиків. Зниженню ризикованості маркетингових операцій, на нашу думку, сприятиме застосування економіко-математичного інструментарію та методів імітаційного моделювання (наприклад, сценарне прогнозування – декілька варіантів найгіршого розвитку подій у середньостроковому періоді дозволяє обрати заходи мінімізації ризиків). Страхові компанії повинні постійно проводити бенчмаркінг, досліджувати, аналізувати і відповідно реагувати на зміни у ймовірній клієнтській базі.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що в сучасних умовах економічна і конкурентна ситуація на страховому ринку України є вкрай динамічною, і це вимагає від страхових компаній прийняття додаткових заходів щодо підвищення рівня своєї безпеки. На сьогодні найбільш актуальними у безпековому аспекті діяльності страховиків є управління персоналом, управління ресурсами, управління продажами. Подальші дослідження можуть бути присвячені адаптації існуючих методик страхового менеджменту до сучасних викликів.

Бібліографічний список:

1. Хропонюк Д.О., Длугопольський О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 118–126. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>
2. Нечипоренко А.В. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: теоретичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/96.pdf
3. Федорова Н.О. Державне регулювання напрямків страхової діяльності в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2019. № 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-1-4856>
4. Нечипоренко А.В. Вплив поведінкових факторів на управління фінансовою діяльністю корпорації: теоретичні аспекти. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 154–168.
5. Прокопчук О.Т., Цимбалюк Ю.А., Мельник К.М. Інвестиційна діяльність страхових організацій в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.16.5>
6. Федоренко М.С. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 9. С. 21–23.
7. Прокопчук О.Т. Розвиток українського ринку страхових послуг в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. Умань : Видавництво "Сочинський М.М.". 2019, Вип. 94. Ч. 2: Економічні науки. С. 69–85. DOI: <https://doi.org/10.31395/2415>
8. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 413–420.
9. Snishchenko R., Krot L. Features of the work organization of insurance companies of Ukraine during the period of armed. *Трансформаційна економіка*. № 4 (04) 2023. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-12>.
10. Офіційний сайт національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
11. Страховий ринок України за 9 місяців 2023 року. *Insurance TOP*. 2023. № 4(96). С. 16–19. URL: <https://www.insurancetop.com>

References:

1. Dluhopolskyi O., Khroponiuk D. (2023) Current problems and development prospects of the insurance market of Ukraine. *Innovation and Sustainability*, no. 1, pp. 118–126. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>
2. Nechyporenko A. V. (2021) State regulation of insurance activity in Ukraine: theoretical aspect. *Efficient economy*, no. 7. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/96.pdf
3. Fedorova N. O. (2019) State regulation of insurance activities in Ukraine. *Publichne administruvannya ta natsional'na bezpeka*. vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-1-4856>
4. Nechyporenko A. V. (2018) Influence of behavioral factors on the management of financial activities of the corporation: theoretical aspects. *Zbirnyk naukovykh prats' Universytetu derzhavnoyi fiskal'noyi sluzhby Ukrainy*, vol. 2, pp. 154–168.
5. Prokopchuk O. T., Tsybalyuk Yu. A., Melnyk K. M. (2021) Investment activity of insurance organizations in Ukraine. *Investments: practice and experience*, no. 16, pp. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.16.5>
6. Fedorenko M. S. (2013) Investments insurance companies in Ukraine. *Investysii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 21–23.

7. Prokopchuk O. T. (2019) Development of the Ukrainian market of insurance services in the context of ensuring the economic security of the country. *Zbirnyk prats' Umans'koho natsional'noho universytetu sadivnytstva. Ekonomichni nauky*, vol. 94, no. 2, pp. 69–85. DOI: <https://doi.org/10.31395/2415-8240-2019-94-2-69-85>

8. Zolotaryova O. V. (2017) Key trends and priorities for the development of the insurance services market in Ukraine. *Economy and society*, no. 11, pp. 413–420.

9. Snishchenko R., Krot L. (2023) Features of the work organization of insurance companies of Ukraine during the period of armed. *Transformational economy*, no. 4 (04), pp. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-12>

10. Official website of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/>

11. Insurance market of Ukraine for 9 months of 2023. (2023) *Insurance TOP*, no. 4(96), pp. 16–19. Available at: <https://www.insurancetop.com>

Стаття надійшла до редакції 24.01.2024